

A B C D E F G H I J K L M N O P R S T U V X Y Z

Nr

1. Obiekt

KOŚCIÓŁ PARAFIALNY p.w. NARODZENIA NMP

2. Czas powstania

ok. 1250

3. Miejscowość

KALKÓW

4. Adres

Kalków 43
48-364 Kalków
nr hipoteczny

5. Przynależność administracyjna

województwo opolskie

powiat Nysa

6. Poprzednie nazwy miejscowości

Kalkau (do 1945)

7. Przynależność administracyjna przed 1 I 1999

województwo opolskie

gmina Otmuchów

8. Właściciel i jego adres

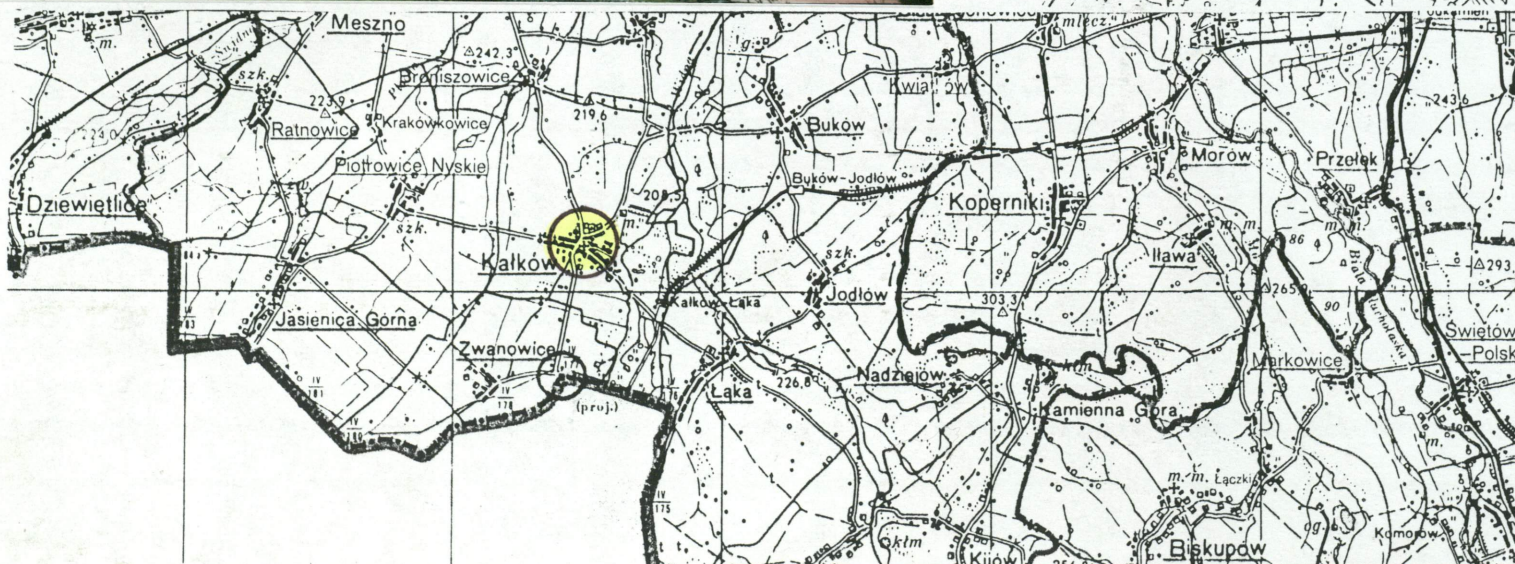
Parafia Rzym.-Kat. p.w.
Narodzenia NMP, Kalków 43
48-364 Kalków

9. Użytkownik i jego adres

j.w.

10. Rejestr zabytków

Nr 920/64 data 30.05.1964

12. Autorzy, historia obiektu, określenie stylu

Więś o średniowiecznym rodowodzie, brak dokładnych danych historycznych o dacie budowy kościoła. Pierwsza informacja pochodzi z 1295 r. i wymienia proboszcza Wawrzyńca z Kałkowa, w 1300 r. w Liber Fundationis wzmiankowany jest kościół. Analiza dyspozycji przestrzennej, zastosowanych materiałów, rozwiązań konstrukcyjnych i formalnych pozwala datować kościół na poł. XIII wieku. Początkowo zachodnią część nawy sklepiono drewnianą kolebą, w tej części kościoła znajdowała się najprawdopodobniej empora. W późnym średniowieczu nad emporą wzniesiono mury wieży z blankami, wewnątrz prezbiterium pokryte zostało freskami. W kolejnej przebudowie ok. 1680 r. dokonano zmian otworów okiennych, wyburzono drewnianą kolebę nad emporą i w jej miejsce wzniesiono po 1715 r. istniejące obecnie sklepienie kolebkowo-krzyżowe. Zlikwidowano wtedy zapewne emporę, przy północnym ramieniu transeptu wzniesiono kaplicę oraz przepruto ostrołukową arkadę w południowej ścianie prezbiterium. W latach 1821-24 miała miejsce kolejna rozbudowa kościoła. Od zachodu została wzniesiona przez inspektora budowlanego *Wollenhaupta*, poprzedzająca wieżę, prostokątna kruchta. W latach 1931-1932 zburzono ścianę wschodnią i rozbudowano kościół w kierunku wschodnim poprzez dobudowanie trójnawowego korpusu i prezbiterium. Wykonano również szeroko zakrojone prace konserwatorskie polegające na częściowej rekonstrukcji ceglanego, arkadkowego fryzu w górnej części prezbiterium, odtworzeniu pierwotnego układu otworów okiennych. Zostały także odsłonięte przez Łukasza Mrzygłoda polichromie na ścianach

13. Opis (sytuacja, materiał i konstrukcja, rzut, bryła, elewacja, wnętrze, wyposażenie, instalacje)

SYTUACJA: usytuowany pośrodku wsi, na niewielkim wzniesieniu, orientowany. Po północnej stronie drogi do Jarnołtowa. Ok. 100 m na wschód od skrzyżowania dróg do Otmuchowa, Zwanowic, Bukowa, i Piotrowic Nyskich, ok. 1,5 km na zachód od stacji kolejowej Kałków Łąka. Dookoła kościoła zagrody wiejskie, na płn.-wsch. budynek plebanii. Wokół wzniesienia murowane z kamienia ciosanego, częściowo szkarpowane ogrodzenie.

MATERIAŁ, KONSTRUKCJA, TECHNIKA: Ściany: murowane z cegły ceramicznej o charakterystycznych niewielkich wymiarach z pozostawionymi otworami maculcowymi, watek muru wendyjski, elewacje nietynkowane. Detal architektoniczny wykonany bądź z cegły (lizeny, fryz arkadkowy) bądź z granitu. Sklepienia i stropy: krzyżowo-żebrowe, krzyżowo-żebrowe ze wspornikami, krzyżowe, kolebkowe. Wieżba dachowa: drewniana. Pokrycie dachu: dachówka ceramiczna, karpiówka, kładziona podwójnie "w łuskę". Posadzki, podłogi: posadzka z płytek kamiennych. Schody: jednobiegowe, jednobiegowe łamane. Otworki: zróżnicowane wielkością i kształtem: prostokątne, zamknięte łukiem pełnym i ostrym, koliste oraz zamknięte łukiem segmentowym nadwieszonym.

RZUT: założony na planie krzyża utworzonego przez jednoprzęsłową, kwadratową nawę, do której przylega od wschodu równe jej szerokością, nieznacznie wydłużone, jednoprzęsłowe prezbiterium zamknięte prosto. Przy prezbiterium od północy i południa dwie równe mu długością przybudówki: w północnej dawna zakrystia, w południowej kaplica św. Józefa, przekształcona na nawę boczną. Nawa główna o charakterze transeptu, z dwoma płytkimi ramionami po bokach, przy ramieniu północnym kwadratowa kaplica o zaokrąglonych narożach. Od zachodu czworoboczna wieża, poprzedzona prostokątnym przedsionkiem.

BRYŁA: złożony z kilku zróżnicowanych wysokością brył: od zachodu, dominująca nad całością, monumentalna, czworoboczna, trójkondygnacyjna wieża kryta czterospadowym dachem o krótkiej kalenicy podłużnej. Korpus nawowy kryty dachem dwuspadowym ze szczytem od wschodu, ramiona transeptu kryte dwuspadowo o kalenicy prostopadłej do nawy. Przybudówki przylegające do prezbiterium znacznie niższe kryte pulpitowo. Kruchta zachodnia nakryta daszkiem trójszpadowym, w kaplicy północnej płaski dach trójszpadowy kryty blachą.

ELEWACJE: Elewacja zachodnia: ukształtowana głównie przez czworoboczną, trójkondygnacyjną wieżę, wieża nietynkowana, z odsłoniętym wátkiem muru w układzie dwuwozówkowym. Naroża wieży ujęte lizenami połączonymi górami dekoracją arkadkową, złożoną z trzech łuków segmentowych (podwójnych) wspartych na ceglanych konsolkach. Pod arkadą środkową umieszczone we wnęce zamkniętej odcinkowo biforium z otworami zamkniętymi półkoliście, rozdzielonymi kamiennym słupkiem. W niższych kondygnacjach wąskie otwory strzelnicze. Całość wieńczy uskokowo wysunięty przed lico ściany krenelaż.

14. Kubatura

ok. 300 m³

15. Powierzchnia użytkowa

50 m²

16. Przeznaczenie pierwotne

sakralne

17. Użytkowanie obecne

sakralne

18. Prace budowlane i konserwatorskie, ich przebieg i dokumentacja

1985 – konserwacja polichromii

19. Stan zachowania (fundamenty, ściany zewnętrzne, ściany wewnętrzne, sklepienia, stropy, konstrukcje dachowe, pokrycie dachu, wyposażenie, instalacje)

Stan zachowania budynku jako całości oraz jego poszczególnych elementów dobry.

20. Najpilniejsze postulaty konserwatorskie

21. Akta archiwalne (rodzaj akt, numer i miejsce przechowywania)

nie odnaleziono

24. Uwagi różne

25. Opracował

tekst mgr Dorota Szczuka, wrzesień 2002

plany, rysunki mgr Dorota Szczuka, wrzesień 2002

zdjęcia fotogr. mgr Dorota Szczuka, wrzesień 2002

miejsce przechowywania negatywów w posiadaniu autora

Karta po wypełnieniu podlega ochronie na podstawie przepisów prawa autorskiego

22. Bibliografia

- Chrzanowski T., Kornecki M., *"Katalog Zabytków Sztuki w Polsce", tom VII, woj. opolskie, zeszyt 9, "Powiat nyski"*, Warszawa 1963.
- Chrzanowski T., Kornecki M., *"Sztuka Śląska Opolskiego"*, Kraków 1974
- Kozaczewski T. *"Wiejskie kościoły parafialne XIII wieku na Śląsku"*, Wrocław 1994

26. Adnotacje o inspekcjach, informacje o zmianach (daty, imiona i nazwiska wypełniających)

23. Źródła ikonograficzne (rodzaj, miejsce przechowywania, sygnatury)

nie odnaleziono

27. Załączniki

wkładka do karty ewidencyjnej zabytków architektury i budownictwa - szt.

1. Miejscowość	2. Obiekt (nazwa jak w karcie)	3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)
K A Ł K Ó W	KOŚCIÓŁ PARAFIALNY PW. NARODZENIA NMP	c.d. tekstu, fotografie

prezbiterium przedstawiające cykl pasyjny oraz sceny z życia świętych. Poddano konserwacji późnobarokowy ołtarz główny.

Rozwiązanie architektoniczno-techniczne kościoła lokuje go na pograniczu gotyckiego kościoła typu wiejskiego o zredukowanej już apsydzie (będącej elementem typowo romańskim), łukach ostrych i sklepieniach krzyżowo-żebrowych i romańskiej tradycji widocznej w zastosowanym wątku muru, w detalu kamieniarskim i układzie przestrzennym (prezbiterium szerokości nawy). W budowlu tej elementy romańskie i gotyckie przenikają się dając świadectwo trwałości zakorzenionej romańskiej tradycji budowlanej i recepcji nowych trendów. Doskonałym tego przykładem jest rozwiązanie formalne portalu w południowym ramieniu transeptu. Ostrołukowa, wielouskokowa archiwolta z trójkątnym zwieńczeniem jest wczesnogotycka a kamienna dekoracja kapiteli kolumnienek, uskoków archiwolty ornamentem roślinnym jest w charakterze romańska

Kościół romańsko-gotycki.

W przyziemiu przylega doń jednokondygnacyjna kruchta wejścia głównego, otwarta od zachodu szeroką, półkolistą arkadą. Naroża zaokrąglone, wzmocnione lizenami. Kruchta pokryta tynkiem gładkim. Elewacja południowa-boczna: w kruchcie wejściowej, w centrum półkolisty otwór okienny we wnęce przedłużonej do cokołu, przy narożnikach lizeny; elewacja gładko tynkowana. Wieża jednoosiowa, w I kondygnacji prostokątny niewielki otwór okienny, nad nim wąskie, wysokie okno zamknięte łukiem pełnym, wyżej otwór strzelniczy, pod krenelażowym zwieńczeniem biforium analogiczne jak w elewacji zachodniej, nad nim dekoracja arkadkowa z czterech łuków segmentowych. Wieża wzmocniona lizenami przy narożniku zachodnim i po wschodniej stronie osi okiennej sięgająca do wysokości III kondygnacji. Południowe ramię transeptu zamknięte trójkątnym szczytem. Naroża wzmocnione szarpami. W przyziemiu ostrołukowy portal wczesnogotycki z ok. poł. XIII wieku, z trójkątnym zwieńczeniem, obecnie w większości zniszczonym. W ceglanych uskokach ościeży dwie pary kamiennych kolumnienek, trzecia para kolumnienek wysunięta nieco do przodu z przewiązkami, częściowo zniszczona, bazy kolumnienek ze szponami, kapitele kielichowe. Archiwolta ostrołukowa, wielouskokowa zdobiona

plaskorzeźbionym ornamentem o motywach roślinnych. Nad portalem dwa wąskie, zamknięte łukiem pełnym okna. W centrum szczytu okno ostrołukowe oraz wąskie strzelnicze. Prezbiterium częściowo przesłonięte przez niższą przybudówkę, w której pod okapem dwa niewielkie otwory okienne zamknięte łukiem pełnym. W połąci dachu dwie prostokątne wystawki. Powyżej, w ścianie prezbiterium w centrum okulus oraz pas ceglano, podwójnego fryzu z formowanej cegły o motywie przenikających się półkolistych arkadek. Elewacja wschodnia: częściowo przesłonięta dobudowana w latach 30-tych XX w. częścią wschodnią. Widoczna jedynie górna część szczytu z ostrołukowymi, tynkowanymi blendami. Elewacja północna: o analogicznym ogólnym rozwiązaniu jak elewacja południowa z niewielkimi zmianami. W przyległej do prezbiterium zakrystii prostokątne okienko i zamknięty prosto otwór drzwiowy. do północnego ramienia transeptu przylega tynkowana, jednokondygnacyjna kaplica o zaokrąglonych narożach zdobionych wklęsłymi pilastrami i oknem zamkniętym łukiem segmentowym. Wieża analogiczna jak w elewacji południowej.

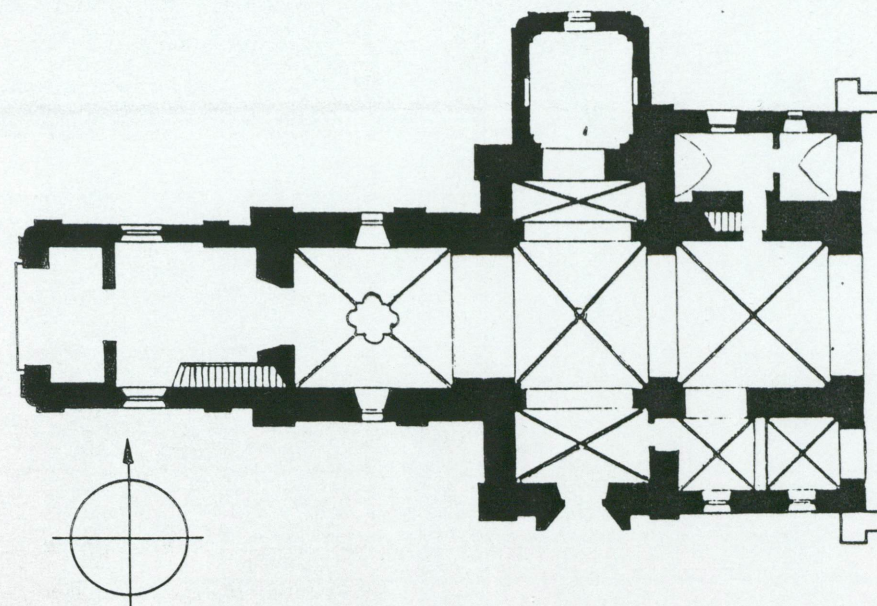
WNĘTRZE: Prezbiterium nakryte sklepieniem krzyżowo-żebrowym o podwyższonym kluczu, w przybudówce południowej dwa bezżebrowe sklepienia krzyżowe na wspornikach, rozdzielone gurtem mieści się tu obecnie nawa boczna. Przybudówka północna przeznaczona na zakrystię, dostępna z prezbiterium przez wejście z małym portalem, obecnie zamurowanym, przesklepione ostrołukową kolebą. Z zakrystii wiodą schody, prowadzone w grubości muru, na ambonę, pomieszczenie nad zakrystią i na strych kościoła. W transepcie sklepienie krzyżowo-żebrowe ze zwornikami o wysklepkach prawie horyzontalnych, żebra sklepień o przekroju trapezu, zwornik gładki. W prezbiterium i nawie sklepienia krzyżowo-żebrowe, poszczególne pola sklepień rozdzielone szerokimi

ostrołukowymi gurtami. Żebra sklepień o przekroju wałka. Gurty spływające na szerokie lizeny podcięte w połowie wysokości, za wyjątkiem lizeny w pld.-zach. narożniku. Żebra spływające na służki z kielichowymi kapitelami, służki w ramionach transeptu podcięte. Pod wieżą sklepienie kolebkowo-krzyżowe z listwami stiukowymi i czworolistnym plafonem w przecięciu. W kaplicy północnej sklepienie żaglaste z czterolistną płyciną. W kruchcie od zachodu sufit.

Wewnątrz zachowana polichromia odsłonięta w 1931 roku przez Łukasza Mrzygłoda. Malowidła z 4 ćw. XIV wieku obejmowały pierwotnie trzy ściany prezbiterium, obecnie zachowane niemal w całości na ścianie południowej ze scenami: Chrystus przed Piłatem, Chrystus przed Herodem, Zmartwychwstanie i Zesłanie Ducha Św. oraz Męczeństwo św. Agaty. Na ścianie północnej zachowane fragmenty scen: Biczowania i Przybicia do Krzyża oraz Zwiastowania. Ponadto na lizenie między prezbiterium i transeptem fragment Pokłonu Trzech Króli. Malowidła z 2 poł. wieku XV na ścianie szczytowej pñ. ramienia transeptu: Stworzenie Świata i Chrystus na Górze Oliwnej, Biczowanie, Upadek pod Krzyżem, Ukrzyżowanie oraz Złożenie do Grobu. Malowidła z 1623 r. na pñ. ścianie prezbiterium: Sąd ostateczny, epitafrum Andrzeja Thanheyssera ze sceną Ukrzyżowania, epitafrum Krzysztofa Tunckena ze sceną Zdjęcia z Krzyża. Na ścianie szczytowej pld. ramienia transeptu epitafrum ze sceną Chrystusa trzymającego krzyż w otoczeniu świętych. Na arkadzie oddzielającej wieżę od transeptu od pñ. epitafrum Jerzego Fichtnera ze scenami Koronacji Matki Boskiej i Zwiastowania.

Ołtarz główny późnobarokowy, ołtarze boczne, ambona, chrzcielnica – barokowe.

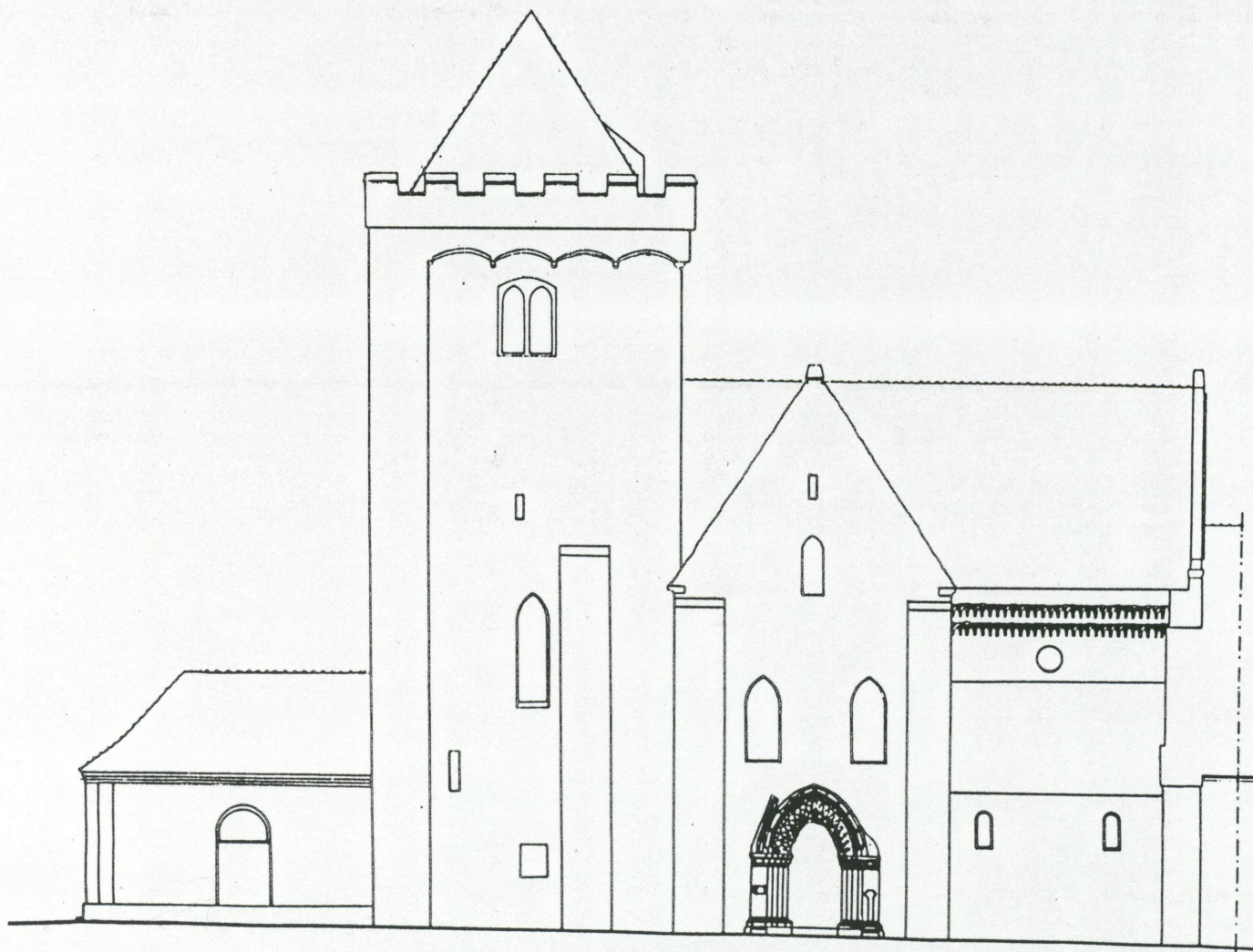
INSTALACJE: elektryczna, centralnego ogrzewania, odgromowa

wkładkę założył: **mgr Dorota Szczuka**

miejsce przechowywania negatywów: **w posiadaniu autora**

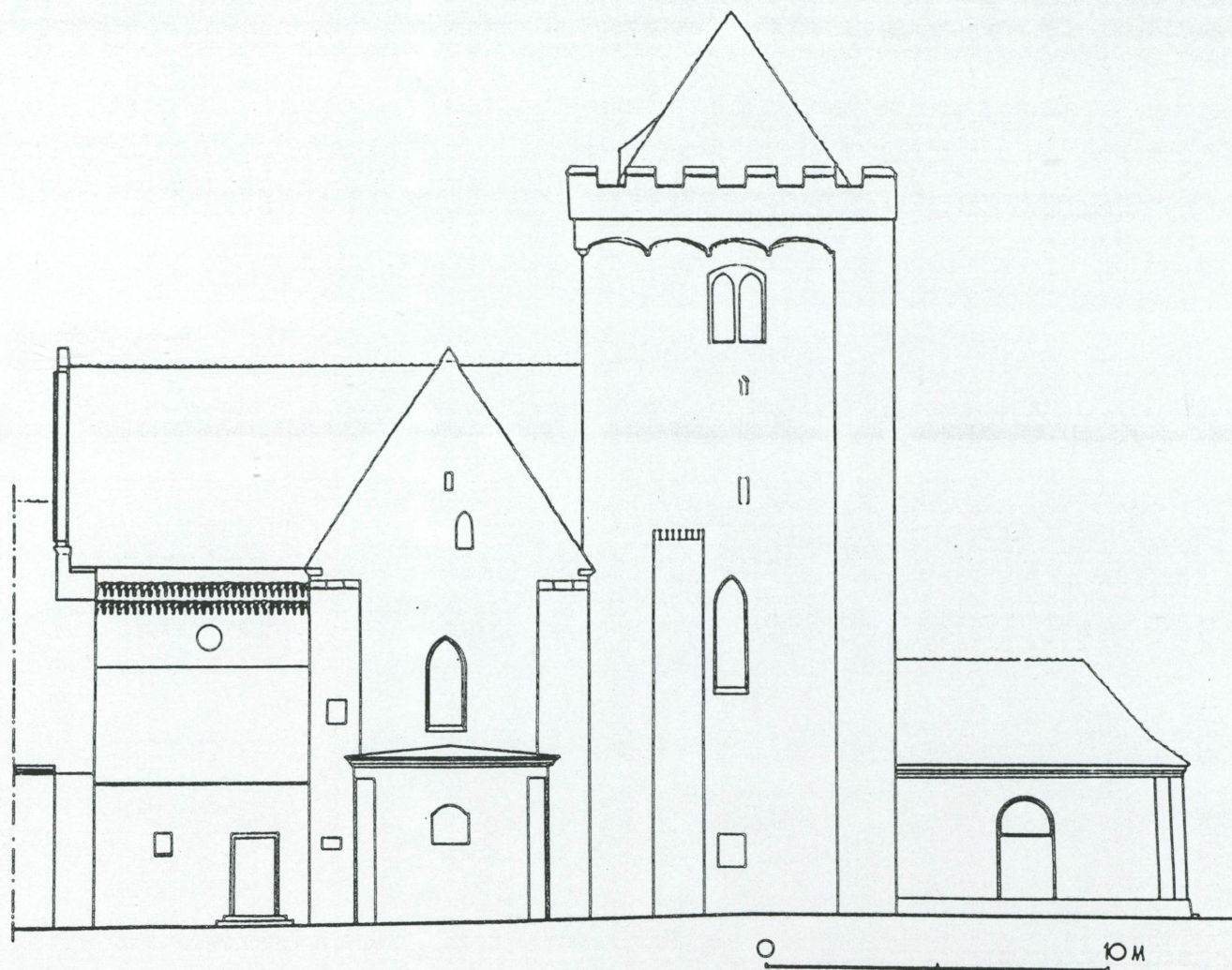
1. Miejscowość K A Ł K Ó W	2. Obiekt (nazwa jak w karcie) KOŚCIÓŁ PARAFIALNY PW. NARODZENIA NMP	3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego) plany, przekroje, rysunki
-------------------------------	--	---

Elewacja południowa

wkładkę założył: **mgr Dorota Szczuka**

miejsce przechowywania negatywów: **w posiadaniu autora**

Elewacja północna

1. Miejscowość

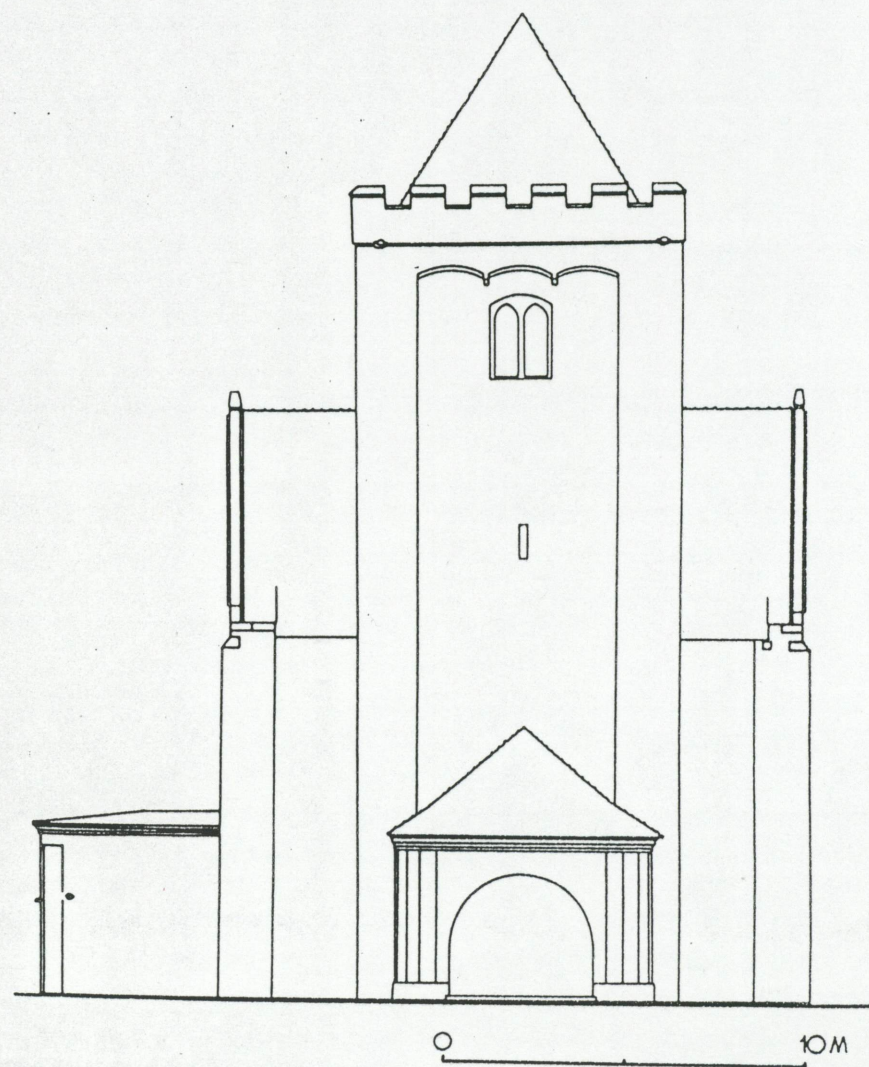
K A Ł K Ó W

2. Obiekt (nazwa jak w karcie)

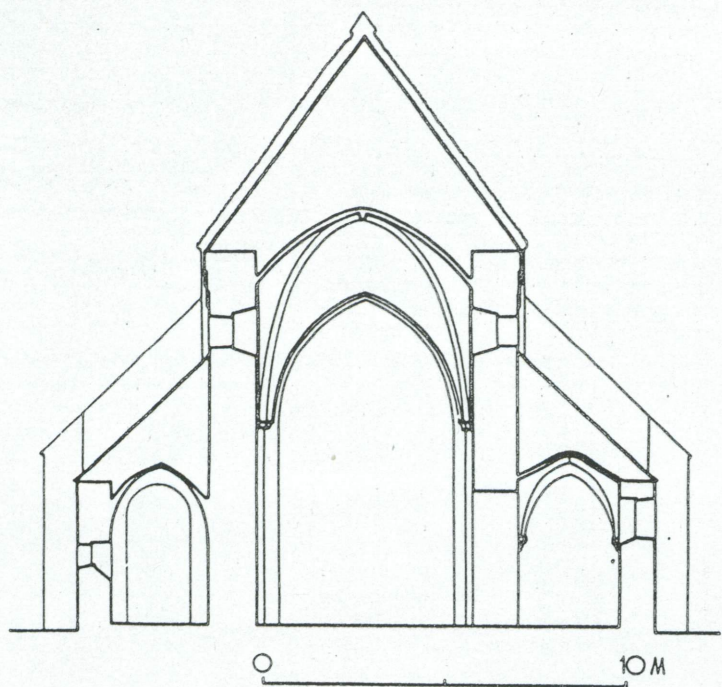
KOŚCIÓŁ PARAFIALNY PW.
NARODZENIA NMP

3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)

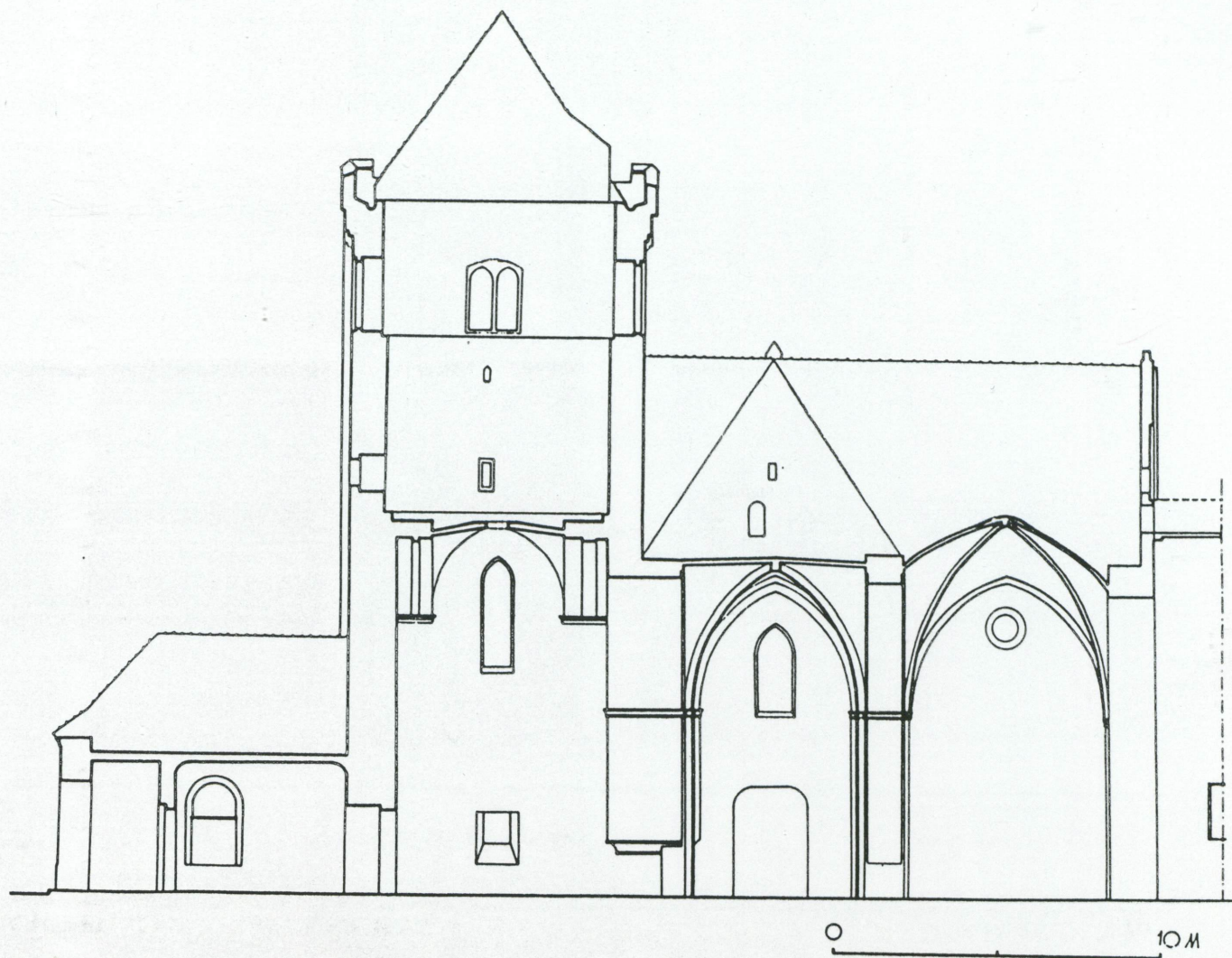
plany, przekroje, rysunki

wkładkę założył: **mgr Dorota Szczuka**miejsce przechowywania negatywów: **w posiadaniu autora**

Elewacja zachodnia

Przekrój poprzeczny

Przekrój podłużny

1. Miejscowość

K A Ł K Ó W

2. Obiekt (nazwa jak w karcie)

KOŚCIÓŁ PARAFIALNY PW.
NARODZENIA NMP

3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)

fotografie

wkładkę założył: **mgr Dorota Szczuka**

miejsce przechowywania negatywów: **w posiadaniu autora**

1. Miejscowość

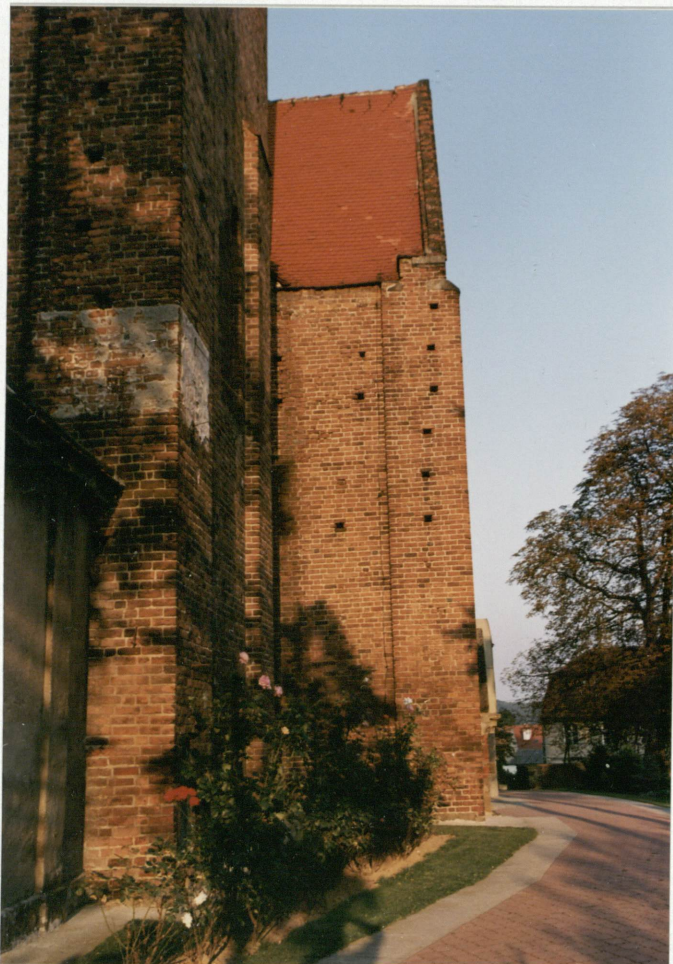
K A Ł K Ó W

2. Obiekt (nazwa jak w karcie)

KOŚCIÓŁ PARAFIALNY PW.
NARODZENIA NMP

3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)

fotografie

wkładkę założył: **mgr Dorota Szczuka**

miejsce przechowywania negatywów: **w posiadaniu autora**

1. Miejscowość	2. Obiekt (nazwa jak w karcie)	3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)
K A Ł K Ó W	KOŚCIÓŁ PARAFIALNY PW. NARODZENIA NMP	fotografie

wkładkę założył: **mgr Dorota Szczuka**

miejsce przechowywania negatywów: **w posiadaniu autora**

1. Miejscowość

K A Ł K Ó W

2. Obiekt (nazwa jak w karcie)

KOŚCIÓŁ PARAFIALNY PW.
NARODZENIA NMP

3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)

fotografie

wkładkę założył: **mgr Dorota Szczuka**

miejsce przechowywania negatywów: **w posiadaniu autora**

1. Miejscowość

K A Ł K Ó W

2. Obiekt (nazwa jak w karcie)

KOŚCIÓŁ PARAFIALNY PW.
NARODZENIA NMP

3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)

fotografie

wkładkę założył: **mgr Dorota Szczuka**miejsce przechowywania negatywów: **w posiadaniu autora**

1. Miejscowość

K A Ł K Ó W

2. Obiekt (nazwa jak w karcie)

KOŚCIÓŁ PARAFIALNY PW.
NARODZENIA NMP

3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)

fotografie

wkładkę założył: **mgr Dorota Szczuka**

miejsce przechowywania negatywów: **w posiadaniu autora**